

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

TÜRK ADI

- Türk adı karşımıza ilk olarak siyasi bir ifade olarak çıkmıştır.
- Türk adı birçok kişi tarafından farklı anlamlar ifade etmektedir.
- Türk adı Çin kaynaklarında “miğfer”
- Kaşgarlı Mahmut’un “Divan-ı Lügat-ı Türk” adlı eserinde “olgunluk çağı”
- Ziya Gökalp’e göre “törelî” (yasa sahibi)
- Uygur kaynaklarına göre “Güçlü, Kuvvetli”
- Wambery’e göre “Türemek, çoğalmak”
- Doerfer’e göre “Devlete bağlı halk”
- Arap kaynaklarında “Deniz kıyısında oturan adam” Anlamına gelmektedir.

Bilgi:

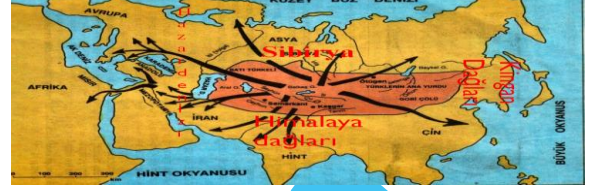
- ❖ Türk adı ilk olarak Çin yıllıkların da geçer. (çıkış soru)
- ❖ Siyasi yani devlet adı olarak ise ilk defa Göktürkler tarafından kullanılmıştır.
- ❖ Coğrafi ad olarak ise ilk defa Bizans kaynaklarında rastlanır.

Anadolu’ya Türk adı verilmesi ise Miryokefalon savaşı ile olmuştur

Ekstra

Türk adı “Çin, Arap, Pers, Bizans, Rus, Macar” gibi pek çok kaynakta geçmektedir. Buda Türklerin geniş coğrafya’ya hâkim olduklarını göstermektedir.

TÜRKLERİN ANA YURDU

- Türklerin ana yurdu Orta Asya’dır.
- Orta Asya’nın Doğusunda; Kınan dağları, Batısında; Hazar denizi, kuzeyinde; Sibirya, Güneyinde; Himalaya dağları bulunmaktadır.

Ekstra

- ✓ Marco Polo, Orta Asya için “Büyük Türkiye”
- ✓ Anadolu için “Küçük Türkiye” ibaresini kullanmıştır.

Yorum:

- ✓ Orta Asya’nın coğrafi Konumu ve iklim şartları Türkleri etkileyerek sert ve savaşçı bir yapıya sahip olmalarını sağlamıştır

Orta Asya Kültür Merkezleri

Anav Kültürü (M.Ö 4500 – 1000)

- Türkmenistan bölgesinde ortaya çıkan kültür merkezidir.
- Tarım kültürüne sahip olmuşlardır.
- Orta Asya’nın en eski kültür bölgesidir.

Afanesyevo Kültürü (M.Ö 3000 – 1700)

- Altay ve Şayan Dağları çevresinde görülen kültürdür.
- Türklerin en eski kültürüdür.
- Avcı ve savaşçı bir toplumdur.

Andronova Kültürü (M.Ö 1700 – 1200)

- Hazar Denizi çevresinde görülen kültürdür.

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

- Yenisey kültürü olarakta isimlendirilmiştir.
- Yayılma alanı en geniş kültürdür.
- İlk defa tunç ve altından yapılmış eşyalar bu kültürde görülmüştür.

Karasuk Kültürü (M.Ö 1200 – 700)

- Demir ilk olarak bu kültürde kullanılmıştır.
- Hayvancılıkla uğraşmışlardır.

Tagar Kültürü (M.Ö 700 – 100)

- Abakan bölgesinde görülen kültür merkezidir.
- Orta Asya'nın en gelişmiş kültürüdür.
- Taştık kültürü bu kültürün devamı sayılmaktadır.

TÜRK GÖÇLERİ

Türk Göçlerinin Nedenleri

Türkler, birçok nedenden dolayı anayurdu olan Orta Asya'dan çıkmış dünyanın farklı yerlerine dağılmışlardır.

Bilgi:

Türklerin farklı yerlere göç etmesi Türk tarihinin araştırılmasını zorlaştırmıştır.

Ekonomik ve Sosyal Nedenler

✓ İklim koşulları	Boylar arasında ki mücadele
✓ Otlak ve meraların azalması	Moğol baskısı
✓ Salgın hastalıklar	Türklerin cihan hâkimiyeti (güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar ki topraklara hâkim olma)
✓ Nüfus artışı	

Türk Göçlerinin Sonuçları (çıkış soru)

- Orta Asya kültürü dünya'nın değişik bölgelerine yayılmıştır.
- Değişik coğrafyalarda Türk devletleri kurulmuştur.
- Orta Asya'da kalan Türkler ise Asya Hun devletini kurmuşlardır.
- Türk tarihinin coğrafi sınırları genişlemiştir.
- Türk tarihinin bir bütün olarak incelenmesi zorlaşmıştır.
- Ana yurttan uzaklaşan bazı Türk boylar milli kimliklerinden uzaklaşmışlardır.

Ekstra:

Kaşgarlı Mahmut "Türklerin Kanatları" olarak atı ifade etmiştir.

Göçebe Hayat ve Etkileri

- ✓ Devlet, boylar federasyonu şeklinde örgütlenmiştir.
- ✓ Toplumsal dayanışma artmıştır.
- ✓ Cezalar kısa süreli olmuştur.
- ✓ Savaşçı özellik gelişmiştir.
- ✓ Duvar sanatı, mimari gelişmemiştir.
- ✓ Hayvan üslubu gelişti.
- ✓ Sınıf ayrımı gözükmez.

İslamiyet Öncesi Türk Devletleri

Orta Asya'daki Türkler

- İskitler
- Asya Hunları
- I.Göktürk
- II.Göktürk
- Uygurlar
- Avarlar
- Karluklar
- Kırgızlar
- Hazarlar

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

- Türkişler
- Sabirler
- Oğuzlar

Avrupa'daki Türkler

- Avrupa Hun
- Macarlar
- Bulgarlar
- Avarlar
- Kıpçaklar
- Peçenekler
- Uzlar
- Başkurtlar

İSKİTLER (SAKALAR)

- İlk başlarda Altay dağlarının doğusunda yaşarken daha sonraları Karadeniz'in kuzeyinde bulunan Tuna'ya kadar uzanmışlardır.
- Yunan kaynaklarında "Modova" olarak bilinirler.
- İskitler ilk Türk topluluğudur.
- Gök tanrı ve Şamanizm inançlarını benimsemişlerdir.
- Altın ve gümüş işlemeciliğinde ileri gittikleri için "Bozkırın Kuyumcuları" olarak da bilinirler.
- Tomris Hatun bilinen ilk Türk kadın hükümdardır.
- Üzengiye ilk defa İskitler kullanmışlardır.
- Üstü çadırli arabalar kullanmışlardır.
- Alp Er Tunga adlı destanları vardır. (İskit ile İran mücadelesini anlatır.)
- Yakut Türkleri İskitlerin devamı sayılmaktadır.

Ekstra:

- Firdevsi'nin Gazneli Mahmut'a sunduğu "Şehname" adlı eserinde Alp Er Tunga 'Afrasiyap' olarak geçmektedir.
- Divan-ı Lügat-ı Türk adlı eserde Alp Er Tunga acun beyi olarak geçmektedir.

- Esik Kurganından çıkarılan "Altın Elbiseli Adam" maden işlemeciliğini gösterir

ASYA HUN DEVLETİ(Büyük Hun)

- Asya (Büyük) Hun Devleti (MÖ. 220 - MS. 216)
- Avrupa Hun Devleti (378 - 469)

Asya ve Avrupa Hun Devletleri

- Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletidir. (Çıkış soru)
- Merkezi Ötüken'dir
- Hun Türklerinin temelini "Hiung-nu" toplumu oluşturmuştur.
- Bilinen ilk hükümdarı Teoman'dır. (bilinen ilk hükümdarı diyoruz çünkü devletin tam olarak kuruluş tarihi belli değildir.)
- Bu devlet hakkında ilk belge Çin ile yapılan antlaşmadır. (Kuzey Şansı)
- Hükümdar Teoman zamanında Çin'e akınlar düzenlenmiştir. (Bunun sebebi ise İpek yoludur.)
- Çin Seddi bu dönemde yapılmaya başlanmıştır. (Çıkış soru)
- Teoman öldükten sonra yerine oğlu Mete han geçmiştir.
- Mete Han (Mao-dun) zamanında ilk Türk siyasi birliği sağlanmıştır.
- Mete han, Tunguzlarla mücadele etmiş, zor durumda kalan Çin'i vergiye bağlayarak ipek yoluna hâkim olmuştur.

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

Bilgi:

Mete Han Çin'i vergiye bağlamış ancak topraklarına katmamıştır. Bunun sebebi Türklerin benliklerini yitirmeleri kaygısıdır.

- ✓ Esik Kurganı (Altın Elbiseli Adam)
- ✓ Pazırık Kurganı (Pazırık Halısı)

- Mete zamanında devlet en geniş sınırlara ulaşmıştır. (Türkleri bir bayrak altında toplamıştır.)
- Mete Han Türk tarihinin ilk düzenli ordusunu kurmuştur.(M.Ö 209 yılı Kara Kuvvetlerinin kuruluş yılı olarak kabul edilmiştir. **Çıkış soru**)
- Askeri sisteme onluk sistemi getirmiştir.
- Türk tarihinde vatan sevgisinden bahseden ilk hükümdar Mete Han olmuştur.)
- Ordu da tek tip elbise ve ısıklı oklar kullanılmıştır.
- Mete Han'ın kullandığı askeri sistem ve devlet yönetimi daha sonraki Türk devletlerine örnek olmuştur. (Turan taktiği)
- **Oğuz kağan destanı** Mete Han'ı anlatır.
- Mete Han öldükten sonra oğlu Ki-Ok dönemi başlamıştır.
- Ki- ok döneminde sonra Küm – çin devletin başına geçmiştir.
- Hohanyeh, Çin imparatorunun yardımıyla tahta geçtiği için Çin'e bağlanmayı teklif etmiş ancak kardeşi Çi-Çi bunu utanç verici olarak bulmuştur.

Ekstra

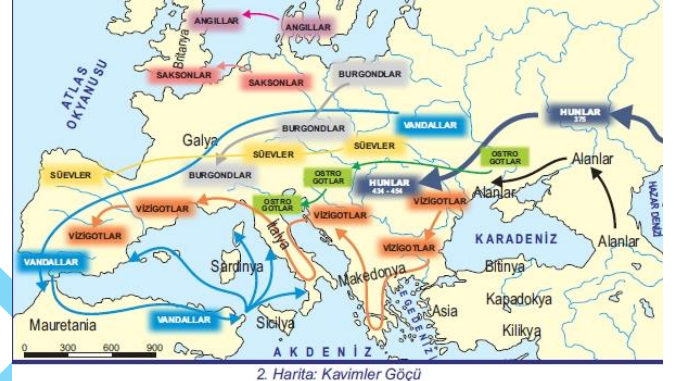
- ✓ Çinliler, Çin entrikaları ile devleti yıkmaya çalışmıştır. Bunlardan biride Türklere gelin olarak kız vermeleri

- Mete Han öldükten sonra yaşanan bu taht kavgaları devleti ikiye bölmüş ve daha sonra devlet yıkılmıştır.

Ekstra

- ✓ İskit ve Hunlardan kalma birçok eser Hermitaj Müzesinde sergilenmektedir.

Kavimler Göçü (375)

- Asya Hun Devleti'nin yıkılmasından sonra Çin egemenliğine girmek istemeyen Kuzey Hunları Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa'ya göç etmeye başlamışlardır. Göç ederken Germen kabilelerinden bazıları da (Ostragotlar, Vizigotlar, Vandallar v.s) önlerinde sürüklenmişlerdir. Tarihte bu olaya "Kavimler Göçü" denir.
- Kavimler göçüyle birlikte Avrupa'nın etnik ve siyasi yapısında büyük değişiklikler olmuştur.

Sonuçları (çıkış soru)

- ✓ Avrupa'nın etnik yapısı değişmiştir.
- ✓ Bugün ki Avrupa milletlerinin temeli atıldı.
- ✓ Kavimler göçüyle Derebeylik(Feodalite) Ortaya çıktı.
- ✓ Skolâstik düşünce ortaya çıktı.
- ✓ Türk kültürü Avrupa'ya yayıldı.
- ✓ Roma imp. 2'ye ayrılmıştır.
- ✓ İlkçağ sona ermiş Ortaçağ başlamıştır.

Derebeylik(Feodalite): Kavimler göçüyle birlikte

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

toprak sistemine dayalı olarak ortaya çıkan yönetim sistemidir. Kavimler göçünün meydana getirmiş olduğu karışıklık sonucunda halkın kendisini güvence altına almak için güçlü kişilerin korumasına girmesi feodalite sistemini doğurmuştur.

Skolâstik Düşünce: Ortaçağ'da düşünce özgürlüğünü yok sayan kilise'nin baskıcı tavrına denir.

Senyör: Himaye eden.

Vassal: himaye edilen.

Ekstra:

Urfa başpiskoposu Efraim "Bunlar yecüc mecüc kavmidir. Küheylanların üzerinde fırtına gibi giderler, geriye dönüp ok atarlar" sözünü söylemiştir.

Avrupa (Batı) Hun Devleti (375-469)

- Kavimler Göçünden sonra Orta Asya'dan göç eden Kuzey Hunları Macaristan'a gelerek Avrupa Hun Devletini kurmuşlardır.
- Kaynaklarda "Kuzey Kurtları" olarak anılmışlardır.
- Soyları hakkında birçok çalışma yapılmış ve tarihçiler Türk- Moğol karışımı olduğunu söylediler de son zamanlarda yapılan araştırmalarda Asya Hunları'nın torunları olduğu ortaya çıkmıştır.
- Avrupa'da kurulan ilk Türk Devletidir. .
- Bizans ile ilişkiler bu zamanda başlamıştır.
- Kurucusu Balamir'dir.

- Balamir zamanında sınırlar Karadeniz'in Kuzeyinden Tuna Nehrine kadar genişlemiştir.
- Balamir'den sonra yerine Uldız tahta geçmiştir.
- Uldız'ın ilk politikası Doğu Roma'yı iyice baskı altında tutmak ve Hun egemenliğine almaktır.
- Uldız, Bizans üzerine seferler yapmış ve böylece Türkler Anadolu'ya ilk girişi yapmışlardır.

Ekstra

- ✓ Uldız, kendisine gelen Bizans Trakya Valisine " Güneşin battığı yere kadar her yeri zabt edebilirim" demiştir.

- Uldız'dan sonra yerine sırasıyla Rua – Muncuk ve Attila geçmiştir.
- Attila dönemi devletin en parlak dönemidir.
- Devleti kardeşi Bleda ile birlikte yönetmiştir.
- Bizans ile mücadeleler yaşanmış ve bu mücadeleler sonunda Margos (Kostantia) anlaşması imzalanmıştır.

Ekstra

- ✓ Margos Antlaşmasıyla Bizans İmparatorluğu, Avrupa Hun üstünlüğünü kabul etti.
- ✓ Bizans elçisi Priskos Avrupa Hunlarına gönderilmiştir.
- ✓ Akatir İsyanı bastırılmıştır.

- Daha sonra II. Balkan seferine çıkan Attila yine Bizans ile Anatolios antlaşmasını imzalamıştır. (448)
- Katalon Savaşıyla da Roma (Galya) üzerine sefere çıkmış ve Roma'yı mağlup etmiştir.
- Daha sonra İtalya üzerine sefere çıkmış ancak Papa I.Leo'nun isteği üzerine Roma'yı bağışlamıştır.

Bunun Nedenleri

- ✓ Şehri tahrip etmek istememesi
- ✓ Siyasi olarak Roma'yı etkisiz hale getirmesi

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

- ✓ Orduda çıkan bulaşıcı hastalık
- ✓ Sasani Devleti üzerine sefere çıkması

➤ Attila döneminden sonra devlet giderek zayıflamış ve çökmüştür.

Ekstra

- ✓ Avrupalılar Attila'ya "Tanrının Kılıcı" demişlerdir. (çıkılmış soru)
- ✓ Almanların Nibelungen destanında Attila "ETZEL" olarak isimlendirilmiştir.
- ✓ Attila'yı ziyaret eden Roma tarihçisi Priscus'tur.

KÖKTÜRK DEVLETLERİ

1.KÖKTÜRK DEVLETİ (552-659)

- Büyük Hun Devletinden sonra Orta Asya'da kurulan 2. Büyük Türk devletidir.
- Asya Hun Devletinden sonra Avarlara (Juan-Juanlar) bağlı olarak yaşamışlardır. Ancak daha sonra ayaklanarak Ötüken merkezli devlet kurmuşlardır.
- Kurucusu Bumin Kağan'dır. "İl Kağan" unvanını almıştır.
- Dağınık halde yaşayan Türkleri bir bayrak altında toplamıştır. (Töles isyanını bastırmıştır.)
- Türk ismini ilk defa devlet adı olarak kullanmışlardır. (çıkılmış soru)
- Ülke'yi Doğu ve Batı kanadı olmak üzere ikiye ayırıp yönetmiştir. Doğu'yu kendisi, Batı'yı ise kardeşi İstemi Yabgu yönetmiştir.
- Orta Asya'dan, Bizans'a ilk elçi gönderildi. (Maniakh)

Bilgi:

Devletin Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılıp yönetilmesine **ikili teşkilat** denir. Doğuyu asıl hükümdar yönetirken (çünkü Doğu güneşin doğduğu yer olarak kutsal sayılır.) Batıyı "Yabgu" unvanıyla hükümdarın kardeşi yönetir

Sasanilerle mücadele etmişlerdir.

BİL!

Köktürk devleti, ipek yoluna hâkim olabilmek için Ak Hunlara karşı Sasani devleti ile iş birliği yapmış ancak daha sonra Sasanilere karşı Bizans ile iş birliği yapmıştır.

- Bumin Kağandan sonra devletin başına ko-lo geçmiş ise de öldükten sonra **Mukan Kağan** geçmiştir.
- Mukan Kağan zamanında devlet en parlak dönemini yaşamıştır.
- Avarlarla birlikte Akhun(Eftalit) devletine son vermiştir.
- Akhunlar'ı yenmek için ilk başta Sasaniler ile işbirliği yapmış ancak sasanilerin İpek yolunda güçlenmesinden sonra Bizans ile işbirliği yaparak Sasanileri yenmiştir. (Denge politikası)
- Mukan Kağandan sonra yerine **Tapo Kağan** geçmiştir.
- Tapo Kağan Budizm'i benimsemiştir.
- Tapo kağan Çin imparatorlarına "Oğullarım" diye hitap etmiştir. (Kağanlar kağanı)

Ekstra

Bu yüzden halkı ile arası açılmıştır.

- Tapo Kağan'dan sonra İşbara kağan başa geçmiş ve bu dönemden sonra devlet ikiye ayrılmıştır.
- ✓ Çin elçileri İşbara Kağan için "Çin İmparatorunun oğlu" diye hitap etmişlerdir.

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

- Tolun önderliğinde kurulan Doğu Göktürk devleti 630 yılında Çin egemenliğine girmiştir.
- Tardu önderliğinde kurulan Batı Göktürk devleti ise 659 yılında Çin egemenliğine girmiştir.
- Tardu Bizans elçisine kendisini “Yedi İklimin Hükümdarı” olarak tanıtmıştır.
- Devlet Çin egemenliğine girmiştir.

II. KÖKTÜRK DEVLETİ (Kutluk)

(682- 744)

- Çin egemenliğine giren Türkler 50 yıl kadar Çin hâkimiyetinde yaşadıktan sonra “Kürşad Ayaklanması” ile birlikte bağımsızlık savaşına girecek ve Ötüken merkezli devlet kuracaktır.
- Kurucu Kutluk Kağandır. (İlteriş unvanını kullanacak)
- Vezir Tonyukuk. (Batılı yazarlar tarafından “Türklerin Bismarck”ı olarak adlandırılmıştır.)
- Kutluk Kağandan sonra Kapgan Kağan geçmiş daha sonra Bilge kağan ve Kültigin devletin başına geçmiştir.
- Kapkan Kağan zamanın da Türk birliği büyük ölçüde sağlanmıştır. (Kültigin darbesi ile tahtan indirildi.)
- En parlak dönem Bilge Kağan dönemidir.
- Kargan Savaşı ile Uygurları yenmişlerdir.
- Çin ile mücadele yapılmıştır.
- Tonyukuk komutasında yapılan “Bolçu Savaşı” ile Türgişler yenilmiştir.
- Bilge Kağandan sonra devlet Uygur-Karluk-Basmil toplulukları tarafından yıkılmıştır.

Göktürklerin Önemi

- ✓ Türk adıyla kurulan ilk devlet
- ✓ Göktürk Kitabeleri dikilmiştir.(Türk tarihinin ilk yazılı örnekleridir.)

- ✓ İlk milli alfabeyi kullanmışlardır. (38 Harften oluşur.)
- ✓ Ergenekon ve Bozkurt destanları vardır.

Orhun Abideleri(Köktürk Kitabeleri)

Orhun Abidelerinin Önemi

- Türk kültür tarihinin bilinen ilk belgeleridir.
- Türk adının geçtiği ilk belgedir.
- Siyasetname özelliği taşır.
- Abidelerde yer alan “ açları doyurdum, açıkları giydirdim” gibi laflar sosyal devlet olduğunu gösterir.

Uygur Devleti (744- 840)

- İlk başta Göktürk devletine bağlı olarak Orhun ve Selenga ırmakları arasında yaşamışlardır.
- Daha sonra Basmil, Karluk ve Uygurlar birlik olarak Göktürkleri yıkmışlardır.
- Yağlakar ailesi tarafından kurulmuştur.
- Merkez Ötüken'dir.
- Merkez daha sonra Karabalasagun'a taşınmıştır.
- Devletin kurucusu Kutluk Bilge Kül Kağan
- İlk defa kütüphane kurmuşlardır
- İlk kez örgün eğitimi başlatmışlardır.
- Faizle borç para vererek bankacılığı geliştirmişlerdir.
- Türk tarihinde ilk defa şehir ve kasabalar kurmuşlardır.
- Bögü kağan zamanında Maniheizm dinini benimsemişlerdir. (Ancak bu din kağan ve çevresince benimsenmiştir.)

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

Bilgi:

- ✓ Maniheizm dini ile birlikte Uygurlar yerleşik hayata geçmişlerdir. Şehir ve kasaba hatta tarım yapımları yerleşik hayata geçtiklerini göstermektedir.

Maniheizm dini ile birlikte;

- Yerleşik hayata geçerek, şehir kültürünü geliştirmişlerdir.(ilk defa yerleşik hayat geçen devlet)
- Bu din et yemeyi ve savaşmayı yasakladığı için Uygurlar savaşçı özelliklerini kaybetmişlerdir.
- Türeyiş ve Göç destanları vardır.
- İlk kez kalıcı mimari eserler bırakmışlardır.

Uygurların Türk Tarihindeki Önemi

- Yerleşik hayata geçen ilk Türk devleti.
- Kendilerine ait Uygur alfabesini kullanmışlardır. (çıkış soru)
- Türk tarihindeki ilk şehirleri ve mimari eserleri bırakmışlardır.
- İlk kez Türk töresini yazılı hale getirmişlerdir.
- Turfan'da bulunan Karahoca kalıntıları Uygurlar'a aittir.
- Kansu Uygurları ve Tufan Uygurları olarak 2'ye ayrılmışlardır.
- Kansu Uygurları: Moğollar tarafından yıkılmışlardır.
- Tufan Uygurları: Çin'in Sincan Özerk Bölgesinde yaşamaktadırlar.

Ekstra

Uygurlar, Moğolların devlet yönetiminde görev almışlardır. (Moğolları etkilemişlerdir.)

Diğer Türk Devletleri

Kırgızlar

- 840 yılında Uygurlar devletine son vererek, Ötüken merkezli bir devlet kurmuşlardır.
- Çin kaynaklarında ki – ku olarak geçer.
- Sırasıyla Karahanlılar- Moğollar ve son olarak Rusların egemenliğine girmişlerdir.
- Yenisey Kitabeleri ve Manas Destanı Kırgızlara aittir. (çıkış soru)
- Cengiz Han'a itaat eden ilk Türk devleti Kırgızlar'dır
- 1991 yılında bulundukları Rus egemenliğinden kurtulup bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.
- Ölülerini yakan tek Türk kavmidir.

Bilgi:

Dünyanın en uzun destanı **Manas Destanıdır.**

Sabirler (Sibirler)

- Issık gölü çevresinde Asya Hunlarına bağlı olarak yaşamışlardır.
- V. Yüzyılda Avar baskısı sonucu Ural – Altay dağlarına yerleşmişlerdir.
- En önemli hükümdarları Balak Handır
- Balak han öldükten sonra ülkeyi bir süre Boarik Hatun yönetmiştir.
- Sibirya'ya adlarını vermişlerdir.
- 558 yılında Avarlar'a yenilerek Hazarlara karışmışlardır.
- Anadolu'ya akın yapan ilk Türk topluluğudur.
- Bizanslı Prokopios, Sabirlerden bahsetmektedir.

Hazarlar

Hazar; gez anlamından gelir. Çok gezen, serbest dolaşan anlamı vardır.

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

- Hazar gölü ve çevresinde Böri Şad önderliğinde kurulmuşlardır.
- Hazar denizine ismini, veren Türk topluluğudur.
- Müslüman Araplarla (İslam Ordularıyla) savaştan ilk Türk boyudur. (Belencer savaşı)
- Sabirler'in devamı olarak görülürler.
- İslamiyet'in Kafkasya da yayılmasını engellemişlerdir.
- Bizans – Sasani mücadelesinde Bizans ile iş birliği yapmıştır.
- Müslüman olanların başındaki hakana **hazz** denir.
- Hem Asya'da hem Avrupa'da devlet kurmuşlardır.
- Museviliği benimseyen ilk Türk topluluğudur. (Bulan Han)
- Doğu Avrupa'da en uzun siyasi varlık sürdüren devlettir.
- Karaim Türklerinin kökeni Hazarlara dayanmaktadır.
- İhtiyarlar meclisi bulunur.
- Hazarların bulunduğu 7. Ve 8. Yüzyıl "Hazar Barış Çağı" olarak isimlendirilir.
- Beyaz Kale "Şarkel" Kalesi Hazarlara aittir.

Ekstra:

- ✓ Hazarlarda yöneticileri "**bek**" "**şad**" gibi unvanlar kullanmışlardır.
- ✓ İbn-i Havkal, hazarlardan bahsetmiştir.

Türkişler

- Göktürk devleti boylarındandır.
- Issık gölü çevresinde kurulmuşlardır.
- Başkent Balasagun'dur.
- En önemli hükümdarları **Baga Tarkan**'dır.
- II. Göktürk Devleti ile **Borçu Savaşı**nı yapmışlar ve mağlup olmuşlardır.
- Emeviler ile mücadele ederek Maverünnehir'in Araplaşmasını engellediler. (Haristan Savaşı)

- Karluklar tarafından yıkılmıştır.
- Sulu Kağan "**Ebu Müzahim**" olarak anılmıştır.

Bilgi:

- ✓ Baga Tarkan kendi adına para bastırmıştır. Para bastıran ve kullanan ilk Türk boyudur.

Karluklar

- "Türk ülkelerinin en güzeli"
- 751 Talas savaşında Arapların yanında yer alarak Çinlileri yenmişlerdir.(Orta Asya'nın Çinlileşmesini engellemişlerdir.)
- II. Göktürk devletinin yıkılmasında etkili olmuşlardır.
- Uygur devletinin kurulmasında ve yönetiminde etkili olmuşlardır.
- Karluk hükümdarları "**atasagun**" unvanını kullanmışlardır.
- Günümüzde Tacikistan bölgesinde yaşamaktadırlar.
- İbn-i Rüsteh eserinde Karluklardan bahsetmiştir.
- Moğollara itaat eden ilk Türk İslam devleti Karluklardır. (II. Arslan Han)
- Karahanlılar'ın kurulmasında etkili olmuşlardır.

Bilgi:

İslamiyeti kabul eden ilk Türk topluluğudur

Kıpçaklar (Kumanlar)

- Göktürklerin bir koludur.
- Karahitayların baskısı sonucu Karadeniz'in Kuzeyine yerleşmişlerdir.
- Bulundukları bölgeye "Deşt-i Kıpçak" denir.
- Karadeniz'in kuzeyine yerleşmeleri sonucunda Rusların güneye inmesini engellediler.

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

- Ruslarla mücadelesi “İgor destanına” konu olmuştur. Ayrıca “Codex Cumanicus” adlı sözlükleri de vardır.
 - ✓ Venedik San Marco Kütüphanesinde bulunmaktadır.
- Dede Korkut Hikâyelerinin oluşmasında etkili olmuşturlar.
- Moğollarla Kalka Nehri Savaşını yapmışlardır.

Ekstra

Altın orda devletinin Türkleşmesinde etkili olmuştur.

Avarlar (Juan- Juanlar)

- 6. Yüzyılda Orta Asya’da kurulup batıya göç etmişlerdir.
- Çin kaynaklarında Juan- Juan olarak Göktürklerde ise “Apar” olarak adlandırılırlar.
- Bayan Han önderliğinde kurulmuşlardır.
- İstanbul 2 defa kuşatılmıştır. (Sasaniler ile birlikte)
- İstanbul’u kuşatan ilk Türk boyudur.
(çıkış soru)
- Üzeniği Avrupa’ya tanıttılar.
- Slavları etkilemişlerdir.

Bulgarlar

- Oğuz Boylarından olan Bulgarlar, ilk devletlerini Karadeniz’in Kuzeyinde Don ve Volga nehirleri arasında kurdular.
- Hun ve Ogurların birleşmesiyle oluşmuşlardır.
- Kubrat liderliğinde kurulmuşlardır.
- Bulgarlar bir süre sonra parçalanarak İtil ve Tuna Bulgarları olarak ikiye ayrıldı.
- Şan Kızı Destanı

- Madara Kaya Yazıtları
İtil Bulgarları, İslamiyeti kabul etmiştir.

(Almış Han)

- Cafer Bin Abdullah ismini almıştır.
- Abbasi halifesinden İslamiyet’i öğrenmek için âlimler istemişlerdir.
- İbn Fadlan “**Rihle**” adlı eserinde İtil Bulgarlarından bahsetmiştir. (Abbasi halifesi El Muktedir tarafından gönderilmiştir.)
- İl teber unvanını kullanmışlardır.
- Altın orda devleti son vermiştir.
- Günümüzde Kazan Türklerinin atalarıdır.
Tuna Bulgarları ise Hristiyanlığı kabul etmişlerdir.(Boris Han)
- Kurum Han zamanında İstanbul kuşatılmıştır.
(Altın mızrağını yaldızlı kapıya ant içmiştir.”
- En parlak dönem Omurtag Han dönemidir.
- Millet Meclisleri vardır

Peçenekler

- Oğuzların üç-ok koluna bağlı olan Peçenekler, Göktürklerle bağlı olarak Issık ve Baykal gölü civarında yaşıyorlardı.
- Peçenekler boylar halinde yaşamışlar ancak devlet kuramamışlardır. (çıkış soru)
- Rusların, Karadeniz’e inmesini engellemişlerdir.
- Malazgirt savaşında Bizans ordusundan ayrılarak Selçuklu ordusuna katılmışlardır.
- Kıpçaklar ile yaptıkları **Lavinyon savaşı** ile yıkılmışlardır.
- Komenton adlı meclisleri vardır.
- “Perescepine Hazinele” Peçeneklere aittir.

Unutma: Peçenekler ve Oğuzlar Bizans ordusunda paralı asker olarak görev almışlardır.

BÖLÜM 4: İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

Macarlar

- Peçeneklerin baskısıyla **Don - Dinyeper** arasındaki bölgeye yerleştiler.
- Fin Ugor ve On Ogur birleşimiyle oluşmuşlardır.
- Kurucuları Arpad olarak bilinir.
- Hristiyanlığı kabul eden Macarlar Türklük özelliklerini yitirdiler
- Slavların Cermenleşmesini önlediler.
- I. Dünya Savaşından sonra bağımsız Macaristan Devleti olarak günümüze kadar geldiler.
- Balkan kavimlerinin Cermenleşmesini engellemişlerdir.
- İlk Türkoloji Enstitüsünü kurmuşlardır.

Başkırtlar

- İtil Volga Nehri civarında kurulmuşlardır.
- Yarı Göçebe bir hayat sürmüşlerdir.
- Günümüzde Rusya'ya bağlı olarak yaşamaktadırlar.

Kimekler

- İrtiş Irmağı Nehri civarında kurulmuşlardır.
- Göktürk Devleti yıkılınca bağımsızlık ilan etmişlerdir.
- Diğer Türk boyları arasında yol olmuşlardır.

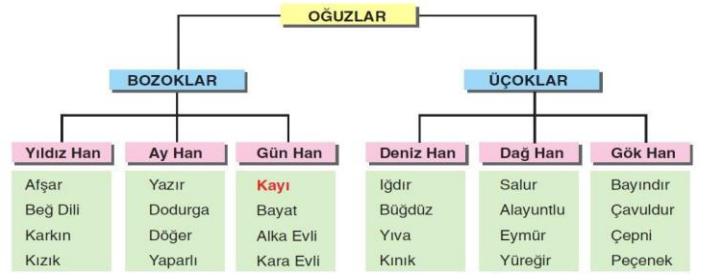
Akhunlar

- Eftalitler olarak da bilinirler.
- Göktürk – Sasani işbirliği ile yıkılmışlardır.
- Sasani devletinde ortaya çıkan **“Mazdek isyanı”**nı bastırmışlardır.
- İlk para kullanan TÜRK devleti olmuştur.

Oğuzlar

“Oğuz” kelime anlamı olarak Boylar, Kabileler anlamına gelmektedir.

- Orhun ve Selanga nehirleri arasında yaşamışlardır.
- En kalabalık Türk boyudur.
- Bağımsız olarak Oğuz Yabgu devletini kurmuşlardır.
- Oğuzlar Selçuklu ve Osmanlı devletinin kurucularındandır.
- Oğuzlar’ın Hristiyan kısmına “Uz” denir.
- Seyhun da kalan Oğuzlar, Oğuz Yabgu devletini kurdular.
- Toplu halde islamiyeti kabul etmişlerdir.
- İslamiyet’i kabul eden oğuzlara **Türkmen** denmiştir.
- Tirnek adı verilen meclisleri vardır.
- 24 oğuz boyu vardır.

Şema: Faruk Simer, Oğuzlar, s. 163.

АҚИННОСА